

ASMA FİDANI YETİŞTİRİCİLİĞİ VE SERTİFİKASYON SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARI

Dr. Hayri SAĞLAM

Dr. Adem YAĞCI

Dr. Cemal ILGIN

GİRİŞ

Dünyanın en kaliteli sofralık, kurutmalık ve şıralık üzüm çeşitlerine sahip olan ülkemiz bağcılık için kabul edilen ideal iklim koşullarına sahiptir. FAO'nun 2003 yılı verilerine göre Türkiye'de 560.000 ha alanda bağcılık yapılmakta ve 3.650.000 ton yaş üzüm üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu üretimin 400.000 tonu ise kurutulmaktadır (%63'ü çekirdeksiz, %37'si çekirdekli). DİE'nin 2003 yılı verilerine göre tarım alanlarımızın %2.14'ünde bağcılık yapılmaktadır.

1881 yıllarında ülkemize giren filoksera zararlısı nedeniyle "Yeni Bağcılık" denilen Amerikan asma anaçları üzerine aşılı yerli çeşitlerimiz yetiştirilmektedir. Asmanın bitkisel olarak ekonomik ömrünün 40 yıl ve 560.000 ha bağ alanımız dikkate alındığında yıllık fidan ihtiyacımız 15.000.000'nun üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Kamu ve özel sektör fidancılarının aşılı ve aşısız asma fidanı üretim miktarları 2006 yılı verilerine göre 8.440.000 adettir. Talebin çok üretim miktarının az olması kontrolsüz olarak ithal asma fidanlarının ülkemize girmesine büyük miktarlarda girmesine neden olmaktadır.

Fidan üretiminde ismini doğruluğu sağlamak, üretimin tek bir ana kaynaktan olmasını temin etmek ve sağlıklı fidan üretmek için sertifikasyon sistemleri geliştirilmiştir. Bu gün dünya üzerinde önemli bağcı ülkeler üretimlerinin neredeyse tamamını sertifikalı fidanlar ile tesis edilen bağlarda gerçekleştirmektedir. Değişik ülkelerin değişik sertifikasyon sistemleri mevcut olmakla birlikte, üretimin aynı kaynaktan ve ismine doğru olması ile sağlıklı materyal kullanımını ortak paydalardır.

Sertifikalı fidan üretiminin temelini ismine doğru, hastalık ve zararlılardan arı baz materyal oluşturmaktadır. Bu materyalden elde edilecek üretim materyali ile fidan üretimi gerçekleştirilmelidir. Günümüzde sertifikasyon sisteminin yasal dayanakları değişik kanun, yönetmelik ve tüzüklerle oluşturulmaya çalışılmıştır. Buna rağmen bir çok eksikler mevcuttur. Ancak, ülkemizde birçok meyve türünde olduğu gibi asmada da henüz baz materyal üretimi tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

Asma Fidanı Üretim Teknikleri

Kültür asması tohum, daldırma, çelik, aşı ve doku kültürü olmak üzere başlıca 5 şekilde çoğaltılmaktadır. Tohumla çoğaltma ıslah amacı ile, daldırma ile çoğaltma bağda boş yerlerin doldurulması amacıyla yapılmaktadır. Fidan üretimi bakımından meyve türleri içerisinde en zor üretim şekillerinden birisi aşılı asma fidanı eldesi olmaktadır. Başlangıçta birbirinden bağımsız, sonuçta birbirini etkileyen birçok işlemin arka arkaya gelmesiyle fidan üretim işlemleri gerçekleşmektedir. Pratikte asma fidanı eldesi çelik ve aşı ile yapılabilmektedir. Aşılı asma fidanı üretimi deyince Masabaşı aşısı olarak yapılan açık köklü veya tüplü fidan olarak üretim anlaşılmalıdır.

Asmada bağ tesisi değişik yöntemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu yöntemler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Aşılı açık köklü asma fidanı kullanılarak bağ tesisi,
- Tüplü fidan ile bağ tesisi,
- Amerikan asma fidanı dikilerek daha sonra aşılama yoluyla bağ tesisi,
- Aşısız fidan kullanılarak bağ tesisi,
- Budama artıklarını köksüz olarak direk araziye dikerek bağ tesisi

Aşılı açık köklü asma fidanı kullanarak bağ tesisi: Bu yöntemde genel olarak bir önceki yıl ilkbahar aylarında masa başında yapılan aşılama sonucunda aşılı çelikler açık araziye dikilir. Gelişme periyodu içinde gerekli kültürel işlemler uygulanarak fidanlar geliştirilir ve dinlenme periyodunun başında yaprağını döken fidanlar sökülerek tasnif edilir ve hendeklenerek satışa sunulur. Genel olarak fidanlar bir yaşlı olarak bağ tesisinde kullanılmış olur.

Tüplü fidan ile bağ tesisi: Bu yöntemde genel olarak aynı yıl ilkbahar aylarında masa başında yapılan aşılama sonucunda aşılı çelikler seralarda özel karışımlar şeklinde hazırlanarak doldurulmuş olan tüplere dikilir. Daha sonra kontrollü koşullar altında uygun sıcaklık ve nem sağlanarak gelişmeye bırakılır. Yaklaşık 30-40 gün içerisinde gelişen fidanlar önce seralardan alınarak 7-10 gün gölgeli alıştırma yerlerinde tutulur, daha sonra tüplü fidan şeklinde satışa sunulur. Bu yöntemde genellikle fidanlar aynı üretim döneminde bağ tesisinde kullanılmış olur.

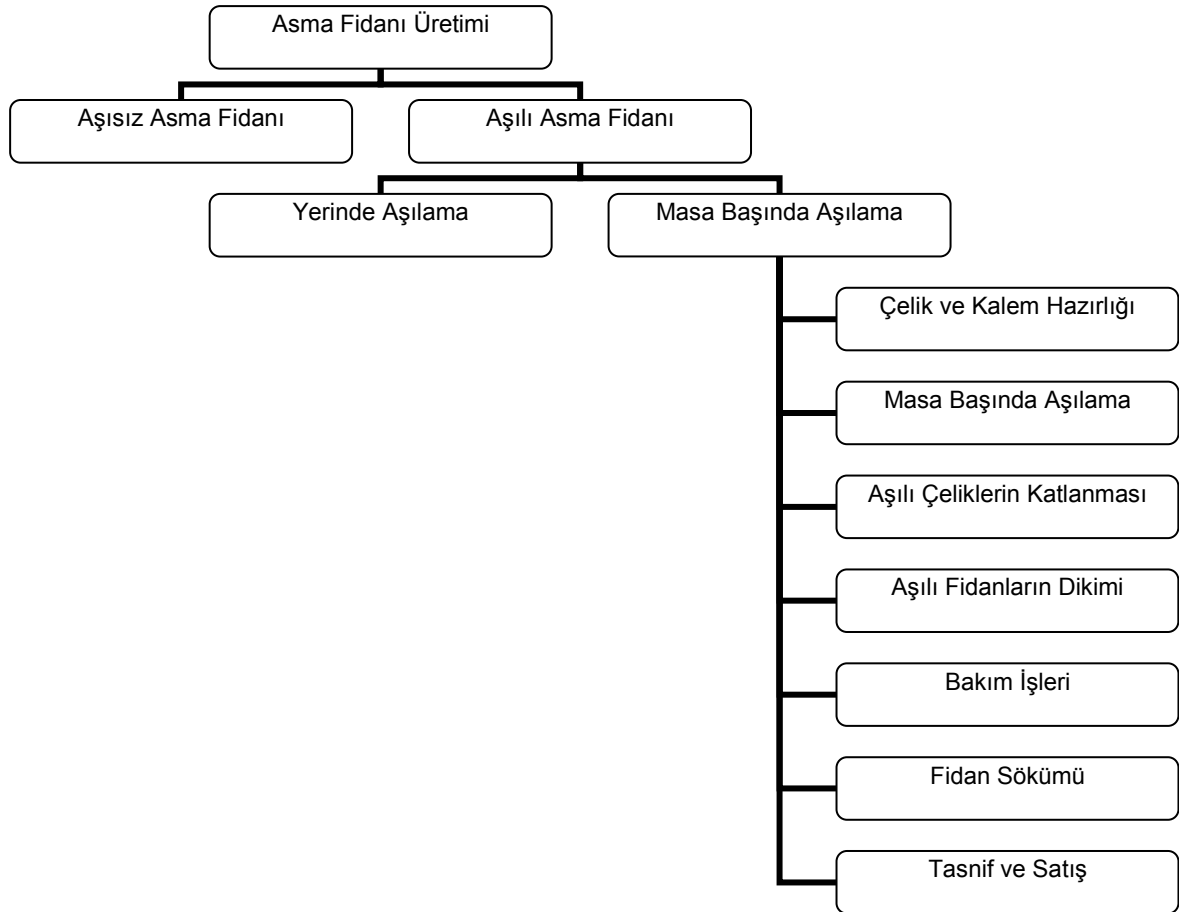
Amerikan asma fidanı dikilerek daha sonra aşılama yoluyla bağ tesisi: Bu üretim tekniğinde ise, daha önce söz edilen aşılama yöntemleri kullanılmaksızın Amerikan Asmalarına ait çelikler dikilerek bunlardan köklü Amerikan Asma Fidanları elde edilir. Daha sonra bu fidanlar bağ tesisi amacıyla aşısız olarak dikilir. Genellikle iklim koşullarına bağlı olarak ikinci yıldan itibaren uygun aşılama kalınlığına gelmiş olan fidanlar yerinde aşılansak

bağ tesisi yapılır. Bu yöntemde her ne kadar yıl kaybı olması söz konusu olsa da aşından sonra gelişme çok hızlı olacağından kısa sürede bu kayıp giderilmiş olur.

Aşısız fidan kullanılarak bağ tesisi: Bu yöntemde aşılama işlemi gerçekleştirilmez, fidanlar üretilecek çeşidin kalemleri kullanılarak tüplü veya açık köklü olarak üretilir. Bu şekilde elde edilmiş olan fidanlarla bağ tesis edilir. Ancak bu yöntemle elde edilmiş olan fidanlar asmada en önemli zararlılardan birisi olan floksera zararına karşı savunmasız bir durumdadır. Ayrıca, uygun anaç kullanılarak toprak faktörlerinin etkisinin en aza indirildiği aşılı üretime göre daha dezavantajlı bir üretim yöntemidir. Bu nedenle tavsiye edilmemektedir.

Budama artıklarını köksüz olarak direk araziye dikerek bağ tesisi: Bu yöntemde fidan üretimi söz konusu değildir. Budama sonrası elde edilen budama artıkları direkt araziye dikilerek bağ tesis edilir. Ancak, bir önceki yöntemde olduğu gibi aşısız üretimin tüm dezavantajlarını taşımaktadır. Bu yüzden bu yöntemle bağ tesisinde önerilmemektedir.

Genel olarak asma fidanı üretimi Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Genel olarak asma fidanı üretimi

Asma fidanı üretiminde randımanı iyileştirmeye yönelik bir çok çalışma yapılmıştır.

Bunlar ana başlıklar halinde aşağıdaki gibi gruplandırılabilir.

- Çelik ve kalem alma zamanı
- Çelik ve kalemin odunlaşma durumu
- Çelik ve kalemin yıllık çubuk üzerindeki yerleri
- Çelik ve kalemlerin aşırıya kadarki saklanma koşulları
- Çelik ve kalemlere hormon uygulamaları
- Aşılama kullanılan değişik tipdeki aşı makineleri
- Katlama ortamı
- Kaynaştırma odasının sıcaklık, nem ve havalandırma koşulları
- Değişik tipde parafin uygulamaları
- Fidanlıkdaki yetiştirme koşulları (Dikim sistemi, plastik örtü altına alma, malçlama, çapalama, sulama, gübreleme, uç alma, tarımsal savaş, söküm)

Asma Fidanı Üretimi Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

Asma fidanı üretimi aşamasında alt yapının iyileştirilmesinden fidan üretim aşamasındaki uygulanan tekniklere; gerçek fidan ihtiyacının belirlenmesinden üretimin bu ihtiyaca göre planlanmasına kadar değişik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlar;

1. Asma fidan ihtiyacı tam olarak belirlenememektedir.
2. Fidan üretimine 1 yıl önceden başlandığı için talebe göre üretim planlanması yerine çoğu zaman üretime göre talep olabilmektedir (özellikle arazi fidanlığında).
3. Kamu ve özel sektör fidan üreticilerinin mevcut asma fidanı üretimi için üretim alanları yetersiz kalmaktadır (Hem anaçlık olarak hem de kalemlik damızlık bağlar olarak).
4. Mevcut anaçlık ve kalemliklerin bakımına gereken özen gösterilmemektedir (Sulama, gübreleme, uç alma, seyreltme...).
5. Fidan üretimi için gerekli olan alt yapı tam anlamıyla yeterli değildir. Aşı banyo odalarının iyileştirilmesi, üretim materyalinin dezenfeksiyonu, sıcak su uygulamaları, parafin temini gibi zorluklarla karşılaşmaktadır.
6. Üretimde kullanılan kalemler bir çok çeşitte Klon Seleksiyonu sonucu seçilen damızlıklardan alınmamaktadır. Seleksiyonu yapılmamış ticari anlamda önemli olan çeşitlerimizde mevcuttur.
7. Sertifikalı fidan üretimine yönelik olarak üzüm çeşitlerinden virüsten ari, hastalık ve zararlılar açısından temiz ismine doğru baz materyal üretilmemiştir.
8. Baz materyal elde edilemediğinden bu materyalle damızlıkların kurulmasında

sorunlar yaşanmaktadır.

9. İsmine doğru fidan üretiminde kontroller yeterli düzeyde yapılmamaktadır.

10. Mevcut sertifikasyon sisteminde temel olan konu sağlıklı fidandır. Bu nedenle ismine doğruluk kontrolleri tam olarak yapılmamaktadır. Bu kontrollerin konu uzmanlarınca yapılması gereklidir.

11. Hem açık köklü hemde tüplü fidan üretiminde randımanlar düşük olmaktadır. Hedef açık köklü fidan üretiminde %50'yi, tüplü fidan üretiminde %75'i geçecek şekilde olmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ağaoğlu, Y.S., 1999, Bilimsel Ve Uygulamalı Bağcılık (Asma Biyolojisi Cilt:1), Kavaklıdere Eğitim Yayınları No:1, Ankara, 205s.

Akman, İ., Ilgın, C., Yüksel, İ., 1997. Tüplü Asma Fidanı İle Diğer Asma Üretim Materyallerinin Karşılaştırılması Üzerine Araştırmalar, Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü, Yayın No:72, Manisa.

Akman, İ., Yüksel, İ., Ilgın, C., 1998. 41b Anaçlığında Farklı Terbiye Sistemlerinin Kullanılması Konusunda Karşılaştırmalı Bir Araştırma, 4. Bağcılık Sempozyumu, Yalova, (1998), 114-119.

Akman, İ., Yüksel, İ., Ilgın, C., Bağ Tesisinde Kullanılan Üç Fidan Tipinin Gelişme Ve Verim Yönünden Karşılaştırılması, Türkiye 11. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Ankara, (1999), 416-420.

Barış, C., 1974. Bağcılıkta Hormonların Kullanılması. Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları No 24: 1-6

Çelik, H. Ve Ağaoğlu S., 1983. Amerikan Asma Çeliklerinin Köklenmeleri Üzerine Değişik Uygulamaların Etkisi. Uludağ Üniv. Zir. Fak. Dergisi 2 (1): 49-54

Çelik, H., 1985. Aşılı Köklü Asma Fidanı Üretiminde Başarıyı Etkileyen Faktörler. Türkiye I. Bağcılık Simpozyumu Bildirileri, Cil:I, S139-154, Ankara.

Çelik, H., Gökçay, E., Barış, C., Marasali, B., 1990. Türkiye Bağcılığının Sorunları Ve Çözüm Yolları Türkiye Ziraat Mühendisleri III. Teknik Kongre Bildiri Kitabı, 432-450, Ankara.

Çelik, S., 1998. Bağcılık. ISBN 975 94530-0-2 Anadolu Matbaa Ambalaj San. Ve Tic. Ltd.

Tekirdağ

Çelik, H., Ağaoğlu, Y.S., Fidan, Y., Marasalı, B. Ve Söylemezoğlu, G., 1998, Genel Bağcılık, Sunfidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi: 1, Ankara.

Çelik, H., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G., Gürsoy, Y.Z., Baydar, N.G., Yüksel, İ., Gökçay, E., İlbay, A.K., 1999. İlhan, İ., Türkiye’de Virüssüz Sertifikalı Asma Fidanı Üretim Tekniğinin Geliştirilmesi (Eureka Eu 679 Vıtıs), Türkiye Iıı. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Ankara, 6-11.

Ecevit, F.M., 1986. Bağ Yetiştirme. S .Ünv.Yayınları:23 Ziraat Fakültesi Yayınları:4, Konya.

Ertem, A., Yılmaz, N., Kader, S. 1986. Amerikan Asma Anaçlarında Görülen Yabancı Otlar İle Savaş Olanakları Ve Bu Uygulamaların Çelik Verimi Ve Kalitesine Etkisi. Mbae Yayınları.

Eryıldız, H., Bayraktar, H., Kebeli, N., 1995. Amerikan Asma Anaçlarında Klon Seleksiyonu Çalışmaları Uygulama Projesi Sonuç Raporu. Bağcılık Araştırma Enstitüsü, Tekirdağ.

Fidan, Y., 1985, Özel Bağcılık, Ankara Üniv. Ziraat Fak., Yayınları: 930, Ders Kitabı No: 265, 176s.

Kader , S., Gürsoy, Y.Z.,Kacar, N. 1998. 41b Ve 420a Amerikan Asma Anaçlarında Klon Seleksiyonu Çalışmaları. Türkiye 4. Bağcılık Sempozyumu Bildiriler. Yalova.

Kafalı, H., Ve Ergenoğlu, F., 1993. Bazı Amerikan Asma Anaçlarının Köklenmesi Üzerine Ortam Sıcaklığı Ve İndolbutrik Asidin Etkileri. Ç.Ü.Z.F. Dergisi 8, (1): 61-76

Kara S., Altındişli, A., Ve Aşkın A., 1998. Farklı Köklendirme Ortamlarını Ve IBA Dozlarının Sisleme Ünitesi Altında 41 B Anacının Köklenmesine Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Türkiye 4. Bağcılık Semp. Bildiriler Kitabı 354-356

Kıraç, A., Ve Çelik, H., 1998. Çelikleri Zor Köklenen Anaçlar İle Tüplü Asma Fidanı Üretiminde Köklendirme Ortamları Ve IBA Uygulamalarının Fidan Randımanı Üzerine Etkileri. Türkiye 4. Bağcılık Semp. Bildiriler Kitabı 206-211

Marasalı, B. Ve Ergül, A. 1994, Ülkemiz Asmaların Gen Potansiyeli, *Bilim Ve Teknik*, TÜBİTAK. Ağustos 1994: 105-106.

Oraman, M. N., 1965. Yeni Bağcılık . Ank. Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları : 253 , Ders Kitabı :89

Samancı, H., 1985. Bağcılık. Tarımsal Araştırmaları Destekleme Ve Geliştirme Vakfı,

Yayın No:10, Yalova.

Yılmaz, N., İ. İlhan, H. Samancı, T. Baldıran, 1997. Yuvarlak Çekirdeksiz Üzüm Çeşidinde Klon Seleksiyonu Çalışmaları, Manisa Bağcılık Araştırma Enst. Müd. Yayın No: 69.

Yüksel, İ., 2002. Bağcılıkta Kullanılan Aşı Yöntemleri, Tayek/Tyuap Bahçe Grubu Bilgi Aışveriş Toplantısı Bildirileri, Menemen-İzmir, 138-146.

Winkler, A.,J., Cook, J. A.,Kliewer, W., M. And Lider, L., A., 1974, General Viticulture. Univ. Of California Press. Berkeley, Los Angeles And London, 710p.

Weaver, R.J, 1976. Grape Growing. Departmen Of Viticulture And Enology, University Of California, Davis, USA